

*Н.Є. ГОЛОМША, кандидат економічних наук, доцент
О.Я. ДЗЯДИКЕВИЧ, аспірант**
Національний університет біоресурсів і природокористування України

Перспективи світового ринку зерна

Постановка проблеми. Розвиток зернового ринку України значною мірою залежить від кон'юнктури та тенденцій світового ринку зерна. Останніми роками наша країна стала одним із ключових гравців на світовій арені в секторі виробництва сільськогосподарської продукції, зокрема зернових, що зумовило розвиток внутрішнього і глобального ринків у паралельних напрямках.

На сучасному етапі виробництво зерна у світі концентрується в основному в розвинутих країнах, а багато країн, що розвиваються, не можуть розв'язати свої зернові проблеми й імпортують зерно. В результаті зростає світова торгівля зерном.

Україна завжди була великим постачальником хліба на світові ринки. Так, на початку ХХ ст. частка її в світовому експорті пшениці становила 20%, ячменю – 43, а всіх зернових – 21%. Недарма свого часу вона дістала назву „житниці Європи”. Дійсно, зернові культури завжди були та залишаються основними культурами експорту сільськогосподарської продукції України [4].

І нині вона поставляє на експорт зерна більше, ніж переробляє. Так, із 63,8 млн т урожаю зернових у 2014/15 МР на експорт поставлено 34,3 млн т, або 54 % від загального виробництва й 10,1 % від загального обсягу експорту [9].

Таким чином, український зерновий ринок глибокоінтегрований у світовий торговельний простір у цьому сегменті та часткою більше 10 % уже спроможний як впливати на кон'юнктуру світового ринку зерна, так і знаходитися під її впливом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку міжнародної торгівлі зерном та експортних відносин на світовому ринку завжди були в центрі економічних досліджень. Питанням розвитку ринку зернових культур присвячена значна кількість публікацій вітчизняних учених – економістів і дослідників – практиків. Фундаментальні питання, пов'язані з даною проблематикою, розглядалися у працях С.М. Кваші [6], І.В. Камінського [5], І. Кузнецової [7]. Ю.О. Лупенка, О.М. Шпичака, В.Я. Месель-Веселяка [2, 3], які досліджують світові ринки зерна та проводять експертні розрахунки в цьому напрямі. Проте сучасний стан світового ринку зерна характеризується недосконалістю й циклічністю, а тому питання розвитку міжнародної торгівлі зерном і ролі в ній України потребують подальшого дослідження.

Мета статті – проаналізувати світове виробництво й торгівлю зерновими: визначення місця України у світовому виробництві та експорті основних зернових культур; світових лідерів з експорту даних культур. Для дослідження обрано зернові культури, на вирощуванні яких спеціалізується Україна, а саме – пшеницю, кукурудзу, ячмінь.

Виклад основних результатів дослідження. За оцінками USDA, світове виробництво зернових культур становить 1,98 млрд т, з яких 63,8 млн т, або 3,1%, – українське зерно [10]. Здається, частка несуттєва, однак Україна експортує зерна більше, ніж переробляє в середині держави, що характерно для обмеженої кількості країн. Саме тому, досліджуючи зерновий ринок України, слід звертатися до світових тенденцій і враховувати їх глибокий вплив.

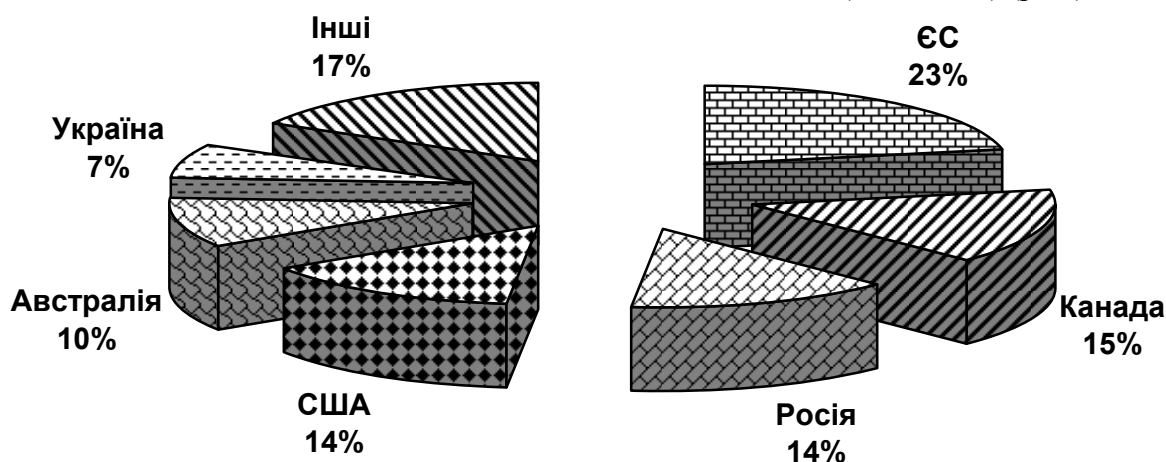
Основною культурою є, звичайно, пшениця. Світове виробництво культури за останні чотири роки зросло на 4% та стано-

* Науковий керівник – В.П. Галушко, доктор економічних наук, професор, член-кореспондент НААН.

© Н.Є. Голомша, О.Я. Дзядикевич, 2016

вило у 2014/15 МР 725,3 млн т. Такий рекордний валовий збір зерна пшениці було досягнуто завдяки збільшенню його виробництва в країнах Європейського Союзу на 13% (у 2014 р. вироблено 156,5 млн т), в Індії – на 10 (95,9 млн т), у Китаї – на 8 (126,2 млн т) і в Україні – на 11% (24,8 млн т). Як наслідок, така тенденція спричинила зниження світових цін на пшеницю. Лише за останній рік ціна пшениці на світовому ринку знизилася на 10,8% [1].

За останні роки світовий експорт пшениці зріс на 5% – із 153,8 млн т у 2011/12 МР до 161,3 млн т у 2014/15 МР. Канада, Росія та США зберігають свої лідерські позиції на світовому ринку зерна пшениці, однак лідером став Європейський Союз, частка якого у світовому експорті пшениці зросла за останні роки зросла вдвічі і становила у 2014/15 МР 23% (35,4 млн т). Україна також зміцнила свої позиції на світовому ринку пшениці майже вдвоє, її частка була у 2014/15 МР 7% (11,3 млн т) (рис.).

Країни – світові експортери пшениці в 2014–2015 рр.

Джерело: [10].

Кукурудза – головна фуражна й енергетична культура в світі. Світове виробництво її за останні чотири роки зросло на 14 % і становило у 2014/15 МР рекордні 1008,8 млн т. Лідером із виробництва кукурудзи у світі є США, яку в країні вирощують практично всюди, врожайність коливається в межах 10 т/га. На США припадає

понад 35 % світового виробництва цієї культури (у 2014/15 МР – 361,1 млн т). Основна частина йде на внутрішнє споживання й лише 13 % кукурудзи експортують.

Основними експортерами кукурудзи в світі є США, Бразилія, Україна та Аргентина, які постачають близько 80% цієї культури (табл. 1).

1. Країни – світові експортери кукурудзи

Країна – експортер	2011/12 МР		2012/13 МР		2013/14 МР		2014/15 МР		2014/15 МР до 2011/12 МР, %
	млн т	%	млн т	%	млн т	%	млн т	%	
США	38,3	37,0	18,3	18,2	50,7	39,0	46,8	36,6	123,0
Бразилія	12,7	12,3	26,0	25,9	22,0	17,0	21,9	17,2	173,0
Україна	15,2	14,7	12,7	12,7	20,0	15,4	19,8	15,5	131,0
Аргентина	16,5	16,0	22,8	22,7	12,8	9,9	18,4	14,5	112,0
Інші країни	21,0	20,0	20,7	20,5	24,6	18,7	20,9	16,2	99,5
Усього	103,7	100	100,5	100	130,2	100	127,8	100	124,0

Джерело: [10].

Україна за останні чотири роки збільшила виробництво кукурудзи на 25% (у 2014/15 МР – 28,5 млн т), однак частка її у світовому виробництві залишається в межах

3%. Проте на відміну від США, які понад 80 % даної культури використовують на внутрішнє споживання, Україна 70 % виробленої кукурудзи експортує. Саме тому

останніми роками вона ввійшла в трійку лідерів з експорту кукурудзи (15,5 % світового експорту у 2014/15 МР).

У групі фуражного зерна за обсягами світового виробництва й торгівлі ячмінь поступається лише кукурудзі. Світове виробництво ячменю за останні чотири роки зросло на 6% і становило у 2014/15 МР 141,2 млн т. Цьому сприяло розширення посівних площ та підвищення врожайності культури. Основними виробниками даної ку-

льтури є ЄС (60,5 млн т), Росія (20,0 млн т) й Україна (9,5 млн т).

Україна належить до одного з найбільших світових виробників ячменю та є провідним експортером цього зерна й з експортним потенціалом на рівні 4 млн т займає четверту сходинку в рейтингу світових експортерів ячменю. Загалом у 2014/15 МР обсяг світового експорту ячменю становив 30,0 млн т, що на 26 % більше, ніж у попередньому та на 40 % більше, ніж у 2011/12 МР (табл. 2).

2. Країни – світові експортери ячменю

Країна – експортер	2011/12 МР		2012/13 МР		2013/14 МР		2014/15 МР		2014/15 МР до 2011/12 МР, %
	млн т	%	млн т	%	млн т	%	млн т	%	
ЄС	3,6	17,0	6,5	29,3	4,9	20,7	10,6	35,5	294,4
Росія	3,7	17,2	2,4	10,7	2,8	11,6	5,8	19,4	156,8
Австралія	5,8	27,2	4,6	20,9	6,3	26,3	5,3	17,6	91,4
Україна	2,2	10,2	2,7	12,1	3,8	16,1	4,0	13,4	181,8
Аргентина	3,6	17,0	3,7	16,5	2,8	11,9	1,6	5,4	44,4
Інші країни	2,5	11,4	2,2	10,5	3,3	13,4	2,7	8,7	108,0
Усього	21,4	100	22,1	100	23,9	100	30,0	100	140,2

Джерело: [10].

Суттєво зміцнили свої позиції на світовому ринку ячменю країни Європейського Союзу. Експорт цього зерна з країн ЄС збільшився за останні чотири роки майже втричі й становив у 2014/15 МР 10,6 млн т, що дало змогу ЄС стати лідером з експорту ячменю. Австралія та Аргентина зменшили експорт ячменю останніми роками, однак залишились в п'ятірці лідерів.

Висновки. Позиції України на світовому ринку зерна зростатимуть і в майбутньому, оскільки країна має значний нереалізований виробничий потенціал, що визначається двома основними факторами:

показники врожайності основних зернових культур, які в Україні практично вдвічі нижчі, ніж у країн – лідерів;

основний виробничий ресурс – українська земля, яка характеризується одними з найвищих якісних показників у світі.

Даний потенціал розкриватиметься по мірі впровадження нових технологій та підвищення культури агровиробництва.

Крім того, за довготерміновими прогнозами ФАО виробництво пшениці в світі до 2023 року збільшиться до 778,1 млн т, при цьому виробництво її в Україні за цей період зросте на 26,29 %, а виробництво грубих зернових – на 24,1 %, що зумовить закріплення позицій України на світовому ринку зерна [9].

На сучасному етапі розвитку світової економіки для України складаються сприятливі умови щодо освоєння нових ринків зерна, зокрема в регіонах Південно-Західної, південної й Східної Азії, північної Африки також існують можливості нарощування експорту зерна до країн Європи.

Отже, Україна має реальний потенціал зміцнити свої позиції на світовому ринку зерна і зробити вагомий внесок у подолання світової продовольчої кризи.

Список використаних джерел

1. Агропродовольчий спектр України – 2015 // AgriSurvey. УКАБ Сервіс. – 124 с.
2. Аналіз та прогноз кон'юктури світових ринків продукції рослинництва / [Шпичак О.М., Лупенко Ю.О., Присяжнюк М.В. та ін.]; за ред. О.М.Шпичака. – К.: ННЦІАЕ, 2012. – 516 с.
3. Баланси сільськогосподарської продукції та продовольства / Наукове вид. [Лупенко Ю.О., Шпичак О.М., Месель-Веселяк В.Я. та ін.]. – К.: ННЦ ІАЕ, 2013. – 74 с.

4. Голомша Н.С. Конкурентоспроможність українських зернових на світовому аграрному ринку / Н.С. Голомша // Економіка АПК. – 2009. – №12. – С. 97–102.
5. Камінський І.В. Стан виробництва та кон'юнктури ринку зернових культур в Україні [Електронний ресурс] / І.В. Камінський. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/agroin/2010.
6. Кваша С.М. Світові тенденції розвитку ринку зерна та напрями диверсифікації його використання [Електронний ресурс] / С.М.Кваша. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnau/2009.
7. Кузнєцова І. Яка ж роль відведена Україні в світовому виробництві та експорті пшениці? / І.Кузнєцова // Зерно і хліб. – 2008. - №2. – С. 3–6.
8. Можливості і застереження щодо наслідків уведення в дію положень про асоціацію між ЄС та Україною: наук. доп. ; за ред. акад. НАН України В.М. Гейця, чл.-кор. НААН Т.О. Осташко, д.е.н. В.О. Точиліна; НАН України, ДУ „Інститут економіки та прогнозування”. – К., 2013. – 98 с.
9. Самаріна І. Як світ впливає на ринок зернових в Україні / І. Самаріна // Агробізнес сьогодні. – 2015. – №5 (300) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.agro-bisness.com.ua.
10. Grain: World Markets and Trade // United States of Department of Agriculture / Foreign Agricultural Service, FG-02-16, February 2016. [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.usda.gov/wps/portal/usda/>.
11. Prospects for Agricultural Markets and Income in the EU. [Electronic resource]. – Mode of access: <http://es.europa.eu/agriculture/hubli/caprep/prospects>.
12. Reports and statistical data. [Electronic resource]. – Mode of access: <http://faostat/fao.org/desktopdefault.aspx>.

Стаття надійшла до редакції 12.05.2016 р.

* * *

Новини АПК

Україна імплементує європейські вимоги до органічного виробництва

Мінагрополітики України прикладає значні зусилля для завершення впорядкування сфери органічного виробництва та відповідного маркування харчових продуктів. Про це повідомила заступник Міністра аграрної політики та продовольства України Олена Ковальова.

Разом із представниками наукових установ, міжнародних організацій, профільних асоціацій та учасників ринку Мінагрополітики розробляє комплекс документів щодо впорядкування сфери органічного виробництва.

«Розроблено проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції», положення якого спрямовані на усунення недосконалостей в органічному законодавстві та адаптування його до вимог права ЄС у цій сфері», – повідомила заступник Міністра.

Розвиток органічного сільського господарства у світі відкриває великі можливості для вітчизняних виробників й експортерів: «Мова йде про активну участь нашої держави у процесі міжнародної торгівлі органічною продукцією».

За даними Федерації органічного руху України на початок 2016 року в нашій країні на території понад 410 тис. га діяло 210 сільгоспприємств, виробництво яких сертифіковане як органічне. Порівняно з 2010 роком ці показники зросли на 50%, що свідчить про обнадійливі перспективи для подальшого стабільного розвитку.

Довідково: Згідно із щорічним звітом Дослідного інституту органічного сільського господарства (FiBL) та Міжнародної Федерації органічних сільськогосподарських рухів (IFOAM) виробництво органічних продуктів набуває дедалі більшого поширення в багатьох країнах світу та є найбільш динамічним сектором аграрної галузі. У період з 1999 по 2014 рік його вартісний обсяг зростає щорічно на 12% та досяг позначки 80 млрд дол. США.

Прес-служба Мінагрополітики України